

פרוטוקול מס' 57

ישיבת ועדת הפנים שהתקיימה
ביום ג', כ"א באב תשי"ב - 12.8.52, בשעה 8.30

הנוכחים

י	ספיר - היו"ר	חברי הוועדה:
ט	ארי	
י	בן צבי	
י	ישעיהו	
ד	הכהן	
א	כהן	
א	חביבי	
ג	מועדי	
ג	פלש	
א	פרי	

מר פלמון - היועץ לעניני ערכים
מר לנדמן - מטעם משרד הפנים

היו"ר י. ספיר:

אני פותח את הישיבה.
הסאמאי לכל חברי הוועדה רשימה של נושאים בליח
לבעיה בה אנו דגלים זה כמה ישיבות, על מנת שיהיו דעתם ונוכל לטכס.
לא כללתי בנושאים אלה את השאלות החקלאיות הספציפיות, וכן לא את אלו
הנוגעות במיוחד במסח החינוך, היות והן בידונות בוועדות אחרות של הכנסת.
יחד עם זאת תהיה אפשרות לגדוע בשטחים אלה ולשמר הסברים עליהם, אם
יהיה רצון מצד החברים לעשות זאת. לי נראה כי ההסברים ששמענו עד כה
נותנים מטרה מספקת על מנת להגיע דעה בענין המיעוטים ברצוני להניח
כמה הנחות שהן לדעתי ברורות מבחינה עובדתית, ואשר יקלו עלינו את הברור
ויביאו אותנו במהירות הטכסמלית לדרך של הטקט מסקנות.

לפי הנושאים שציינתי ואלה שייזכרו, מתבלטת
התמדה על חלקיה השונים. ישנן בעיות הקשורות בצב האזרחי של המיעוטים,
ובאופן מקביל - בעיות של הקף השלטון הצבאי. כן ישנה בעיה כלכלית על
גורביה השונים, בעיית השלטון המקומי (כולל בעיית דתות ועדות), והבעיה
שהיא לדעתי העיקרית עליה שמענו ספרי כל אלה שספיר כאן דין וחשבון
ומכירים את המיעוטים לגורביהם השונים - חוסר חיבור ציבורי ארגוני
שושר לגבי המוסדות העצמיים של הציבור הזה, בחלקם גם בעיר ובמיוחד
בכפר. אנו נחקלים בעובדה שיש לה לדעתי רפלקס על כמה וכמה בעיות. בין
אם זו בעיית שלטון מקומי, בעיית ביטוח כלכלי או בעיית השינויים
ברמה החינוכית התרבותית. בכל הבעיות הללו אין ציבור זה מראה מבחינת
עצם מופיו, כל יזמה לשנות מן המתכונת של חיינו ופן המטלול הרגיל הקיים.
שמענו כי בשטח השלטון המקומי יש צורך להדריך ולדחוף, כי האנשים מפליגים
אינם מבקשים להקים דשויות מקומיות. לדעתי עובדה זו, על טיבותיה השונות,
היא גורם חשוב מאד שעל כולנו לתת דעתנו עליה. ישנו הבדל עצום בין היזמה
היזמה של בקרב הישוב היהודי לבין הסאג השורר בקרב רובם הטכריע
של המיעוטים.

חוקר י. ספיר:

דבר שני אותו יש בראוני לצייין ואשר אותו אני רואה כעובדה יסודית שלה תוצאות רבות בשטחים שונים, הוא אי-השתלבות של המיעוטים לחיים הכלכליים, הרוחניים, התרבותיים והאזרחיים של כלל האוכלוסייה, הן בעיר ובעיקר בחלק הכפרי. הדבר נובע גם מן הפרוד התרבותי, בין אם האסור על כפרים עם גרים בני סוג אחד, ובין שהם גרים בשכונות עם אחרים. בתוקף הנושיות נשארים המיעוטים אלמנט בפני עצמו ואינם משתלבים באופן נורמלי בחיי כלל האוכלוסייה. בעיה יסודית, שסגנה תוצאות להרבה מה אנשים, היא הבעיה כיצד להכניס אותם יותר למערכת החיים, מבלי לפגוע בשאלות ספציפיות של דעה, דת או הווי חיים, כפי שהן קיימות גם בקרב הצ'בור היהודי בארץ על בונדו הנונים.

מתוך נקודת מוצא זו, נוכל לציין לעצמנו גם הצעות מסוימות ביחס לצבעיות אדמיניסטרטיביות ואחרות, וביחס לבואג שיוכל להביא לשינוי סרביה דמותו של חלק זה של הישוב הישראלי, מבחינה אזרחית, כלכלית, תרבותית, רוחנית וקצועית. אם אין אנו יוצאים מנקודת מוצא זו, הרי הסקפתנו יכולה להיות רק שהנו עומדים בפני בעיה של מיעוט מסויים שיש למצוא עבורו סגרת מיוחדת, באשר אי-אפשר להכניסו לתוך החיים הכלליים של המדינה; יש לתת למיעוטים אלה מתכונות ויכולת התפתחות לפי הקו שלהם. זהו קו אחד לגמרי.

במצב הקיים מתערבבים לדעתי שני נושאים: המושג של חיים נפרדים עצמיים והרעיון לשלב אותם לגמרי לתוך חיי המדינה. האנוסליה הקיימת היום במצב המיעוטים נובעת מחוסר ההכרעה לגבי שיטה זו או אחרת. בכל הישטחים אין חיים יחד ובאלצים לחיות יחד; ישנה השפעה הדדית ואין המיד בכובות להגנה הדדית. אני מציע לקבוע באופן עקרוני כיצד אנו רוצים לראות את ההתפתחות העתידה, אם כי זהו ענין לתקופה ממושכת. אני מציע, על סמך לתת כיוון לדיון, לקבוע קודם כל את הקו היסודי לפיו היינו רוצים לראות את הבעיה, ולאורו יהיה הרבה יותר קל להגיע להצעות מעשיות בכל הישטחים, הכלכליים, האדמיניסטרטיביים והאחרים. בטרם נעבור לדיון הייתי רוצה להביע את דעתי האיטית בענין זה.

אני רואה את כל אפשרויות הפתרון רק בדרך של אינטגרציה. אינני מאמין שאפשר לקיים במדינה זו חתי טריטוריות, מאחר שבעיית המיעוטים מתרכזת בחלקה הגדול בטריטוריה בפרדת. אינני מאמין שנוכל להיהפך לשני עולמות נפרדים; אני מאמין כי אפשר לשלב יותר ויותר חלק מה של האוכלוסייה לתוך החיים בארץ. בעקבות היקפה זו יש לי גם סימוני דרך בכל שטח וישטח, בדרך התקרבותנו לקראת פתרון זה.

י. בן צבי:

אין מהלך סחבתי רחוק בענין זה מזה שהובע על ידי מר ספיר.

עלינו להתחשב בשטח זה בנושיות שבעטו בארצות אחרות ובתוצאותיהם, כי לנו אין בסיון רב. לא לכל עם יש אותה פסיכולוגיה. אני מסכים שעלינו לקבוע קודם כל קו, אולם בדברים שאני מתכוון לומר אינני יכול לדבר בשם מפלגתי כי אם רק בשם הפרטי, היות ואינני יודע עדיין אם הדברים יתקבלו על דעת מפלגתי או לאו.

לדעתי עלינו לשאוף לגיבוש מדינת ישראל, בין שהיא קטנה ובין שהיא גדולה. המציאות היא כי 10% מן האוכלוסייה שלנו הם מיעוטים המפורדים לגושים שונים. אנו רואים כי הנוצמים אינם מעורבים עם המוטלמים וכן חיים בפרד גם הדרוזים. יש להם שפה משותפת, אולם מוצאם הוא יונה ודתם אינה משותפת. על פי רב הם חיים בנפרד וגם בסעודתיהם הפוליטיות הן שונות. אני יוצא מתוך הנחה כי מצב זה של אחוז מיעוטים גדול, ישאר גם בעתיד. מטפרת האבסולוטי של המיעוטים ודאי יגדל, אולם לדעתי יגדל מספרם של האוכלוסיים היהודיים עוד יותר, כך שהיחס ישתנה. אנו היינו מוכנים להחליפת אוכלוסייה עם המדינות הערביות, אולם הדבר לא יצא לפועל, באשר הם ידעו כי אנו מוכנים לקבל את היהודים הנמצאים בארצותיהם גם מבלי שהם יסכימו לקבל את הערבים מן הארץ.

הדרך צריכה להיות לקראת יצירת אוכלוסייה אחידה בעלת טכנודרד יונה. אנו הולכים במצב בדרך זו, אך לא בעקביות. עלינו ללכת בדרך של ליכוד התרביים הסובן הכלכלי ובסובן התרבותי. יש לשמח כל פעולה וכל צעד נוסף המביא להשוואת התנאים, אולם יש להימנע ממתן פריבילגיות.

ג. בנו צבי:

אם ניקח לדוגמה את רוסיה הסובייטית, למשל, הרי כל 20 מליון תושביה הסובלתיים חייבים ללמוד את ליטוניה בבית הספר בזפה הרוסית. לאותם העמים שבידם טריטוריות סטוייסות, ניתנת אוטונומיה סטוייסת; ואילו לאותם העמים שאינם סטוייקים באיזו טריטוריה היא - גם אם מספר בני אותו עם מגיע לכמה מליונים - אין ניתנים כל אוטונומיה והיחס אליהם שונה לגמרי. אם אנו דוגלים לגבי סדינה אחת ובה יוב אחד, צריך לעשות את הכל בכיוון זה. יש להכריז כי זוהי סדינה עברית ב-90%, שתצייר גם להבא עברית ולא תיחפך למדינה דו-לאוטית. הייתי מציע שוויון גמור לכל התושבים; כל תושב יוכל לבחור, להיבחר ואפילו להיכנס לממשלה, אך אם יגיע לכך לא יוכל לתבוע לעצמו שום אוטונומיות ושום טריבילגיות. שפת הליטוניה בבית הספר היא ענין פרקטי ולגבינו יש לקבל החלטה עליו לפחות את דלתנו ולאפשר להם להכנס. אם תושב ערבי ירצה לילוח את בנו לבית ספר עברי, הוא יוכל לעשות זאת, במידה שהיה מקום ותהיה יכולת.

המציאות היא שקיימות בכל זאת טריטוריות בפרדות, והענין לא יפתר בדור זה. איננו יודע מה יהיה מראה סדינת ישראל בעבוד דורות. אני מאמין שיהיו בה כמה מליונים יהודים ואיננו יודע מה תהיה הסריטוריה שלה; אולם אני מאמין באופיה שתהיה זו סדינת ישראל במ בעוד חסמים וגם בעוד כמה שנה. אלה הרוצים לצאת יצאו, ואלה הרוצים להישאר צריכים להתגלגל למדינה זו. כל סעיף ינדון בו צריך להיות מוסמך מעטרה זו.

א. חביבי:

איננו מסכים להערכתו של חבר הכנסת ספיר לגבי השאלה הנדונה. הוא דיבר על כך ולתושבי המדינה הערביים אין יזמה בניחול הענינים הסובייציפליים שלהם. עובדה היא שהערבים ביקשו לבחור מועצות מקומיות ולא על בסיס של חלוקה מספחתית, אלא שהממשלה עיכבה ולא אפשרה ביצוע הדבר.

בתור דוגמה לרצונם של הערבים להתקדם יחד עם החברה העברית, אני יכול לציין כי בזמן המנדט טענו תמיד שהערבים אינם מעונינים בחינוך בנות ובנים יחד. עכשיו החינוך המעורב הוא עובדה קיימת. היתה אמנם התנגדות סטוייסת לכך, אך היא לא היתה רצינית. על כל פנים, ידוע שהערבים רוצים להתחרר משלטון של "הפרד ומשול" כפי שהיה קיים במקופת המנדט. ההמונים הערביים מעונינים מאוד להדק קשריהם עם ההמונים היהודיים בישראל ולחיות אתם באחווה ושלווה. ידוע רצונם של התושבים הערביים להצטרף לארגונים היהודיים ואף להיכנס להסתדרות, אולם הגשמתן של רצון זה תלוי בהסכמת היהודיים. אחת הסיבות להצלחת סק"י בקרב הערבים היא, שמפלגה זו מאחדת בקרבה יהודים וערבים כאחד. ברור שהממשלה במדיניותה אינה עוזרת להתקרבות זו. השלטון המקומי בכפרים הערביים, שהוא בעיקרו שלטון של מוכתרים, נתסך על ידי הממשל הצבאי והממשלה, בה בטעה שידוע כי התושבים מעונינים להתחרר משלטון המוכתרים בענינים הסובייציפליים.

הממשלה מעונינת באנשים שיעזרו לה בעניניה. היא מעונינת, למשל, בבעלי אחוזות שמתנגדים להתפחות הדמוקרטיה במקטור הערבי. אנו מערערים גם על מידת הדמוקרטיה הקיימת במקטור העברי, מה גם שבמקטור הערבי אינה קיימת אפילו מידה זו. הבחירות התקיימו בכל המקטורים, אלא במקטור הערבי היה ייחוד רב בכוח ובפיונות של מתן שוחד. (היו"ר י. ספיר: אני, על כל פנים, לא נתקלתי בהפרעות כל כך גדולות בחלק הערבי; נתקלתי בהפרעות רבות בחלק היהודי.)

ביחס לאופן סינון המועצות המקומיות שאלתי שאלות אחדות, אך לא הייתי נוכח כאשר ניתנו התשובות. ברצוני לומר כי סינון המועצות המקומיות אינו נעשה על יסוד יחסי הכוח הפוליטיים בכפר, כי אם בנוי על יסוד מספחתית. חברי המועצות מתמנים מקרב מספחות גדולות וחשובות, בה בטעה החלוקה לפי מאזן הכוח הפוליטיים הוא בכון יותר ובריא יותר מאשר חלוקה על בסיס של שכבות ומעמדות, עדות ומספחות.

א. תכנית

מטעמו כאן שנצילי המועצות המקצועיות בכפרים
עיון טענותיהם בפיתוח הכפר, בגבולות מסיה וכו'.
אין זהו מודל יתושגי הכפרים אינם טענותיהם בפיתוח היישובים שלהם;
פרט הדבר הוא כי הנצילים המטובים המועצות המקצועיות אינם טענותיהם
בפיתוח הכפר ופיתוחים קיים.

הבעיה העיקרית היא בעיית הפסול האבאלי. זהו
גורם טבעי שיש בו המפריד את ישראל של היום בישראל. מיום כן
קיים הבדל מהותי בסוכן המספר המוקרטי, בין האזורים המטובים ערבים ונתונים
לסלסון צבאי, לבין שטח המדינה. אינה עומדת שאלה של מוטובים לסטחים
אלה, זו השאלה, כי אם שאלה של החירות האדמיניסטרטיבית והחירות הדתה של
המוקרטיב המדינה.

השאלות העומדות בתוכן הן: התיחה

הם, דבר המלליים ההפואליים, התיחה לקרי, המפורטת לפני ההפואליים הערביים,

במובל המלליים המבואי והפסול לטובת ערבים באזורים אלה. בעיית המיקרטיב
הינה נרגה מ למיטובים בלבד. זהו שאלה מדינית ממדרגה גבוהה והשאלה המדינית לענין
אם כלל המדינה המדינה זר, ממה של מדינה או רדיחה לעומת המדינה המדינה
לאור המלטיב המדינה למדינה לעומת המדינה המדינה, הן שאלה של מדינה
המדינה המדינה ישראל המדינה בין המדינה, הן שאלה של מדינה
למדינה מ המדינה באזור ערב, לחיזוק המדינה למדינה המדינה בין ישראל
לבין המדינה ערב.

בדבר דבריו אומר כי המדינה המדינה המדינה
המדינה המדינה, כי אם דבריו, למדינה המדינה המדינה המדינה
יכול למדינה המדינה.

ב. תוכן

אני רוצה שנראה את המדינה המדינה
אני חושב שיש קום המדינה המדינה המדינה
יכולים המדינה המדינה המדינה, אין דוגמאות גם ברחוב היחודי.
המדינה המדינה המדינה המדינה; תוכל ממדי המדינה המדינה המדינה
המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
יחיד המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
שאלה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
אולי אין להיחזק את המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
שאלה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
20% מקולות המדינה) אני רוצה לעיין כי ברחוב המדינה המדינה המדינה
המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
משל, הרי למדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
למדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
ברחוב המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה.

שנית, אני חושב כי המדינה המדינה המדינה המדינה
שאלה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
ובינה מדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
של המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
מדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
כללי המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
יש ללמד המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
במדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
גם מלחמה מדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה.

אני יודע כי ישנם עדיין סימנים מיאודליים
ביחוד הערבי, שישנה בעלי המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
ולאחר המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
אולי יבין להדמות כי אנשי מק"י המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה
הייתי רוצה שיש מדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה המדינה

מ. ארז:

למפלגה שבדרך כלל מתנגדת למשטר הקיים - הייתי רוצה שנקיים כלל של כנוח עם עצמנו. זוהי מדינה שבה נפתחה כרספקטיבה לא רק להתעלות הערבים בכלל, כי אם קודם כל להתעלות סוציאלית. לדעתי אשמה מדינה זו לא באי-מחן היכול להתעלות סוציאלית, אלא באי-התחשבות עם הרגישות הלאומית. אם ישאלו אותי מה מאבדו של המיעוט הערבי כיום בהשוואה למצבו בהקופה ממלכת המנדט, אומר בלי כל היסוס: אין כל היתואה מבחינת גמחוננו והרגשתו הלאומית, אך עם זאת לא פחדה עדיין מדינת ישראל את בעיית הרגישות הלאומית של העם הערבי. הפועל והאכזר הוא לא רק פועל או אכזר, כי אם גם ערבי.

חבר הכנסת ממיר דיבר על אינטגרציה. אין אינטגרציה קיימת כאשר ישנה מפעלים של ההסתדרות ושל קואופרטיבים שונים, ובהם אין אף חבר ערבי. הקואופרטיבים במדינת ישראל מהווים סכסוך שלם בחיי הכלכלה; החבורה סגורה בפני הערבים; סגורים בפניהם מוסדות ומפעלי העשיה של קואופרטיבים יצרניים וכן סגורים ומסוגרים בפניהם מפעלי ההסתדרות - אם לא לדבר כלל על מוסדות ההסתדרות. המרכזים הוא בכך שהערבים עובדים בעיקר במפעלי הממלכה והצבא; כך, על כל מניין, היה הדבר לפני שנה.

אני רוצה את העדה החליך האינטגרציה בשטחים הקובעים את המשק הישראלי כדבר מאד חמור ולדעתי חייבת ועדת הפנים של הכנסת לתת דעתה על כך. קווי החבורה שהיו נחונים בידי החושבים הערביים נלקחו מידיהם; הבורגנות העמית הוצאה מן האימפורט והאכספורט; אין כמעט כל קשר בין שרידי האינטליגנציה הערבית לבין האינטליגנציה היהודית, פרט למורים, שביניהם קיים קשר פרופסיונאלי בלבד. פעם חשבנו גם על שילוב הרופאים היהודיים והערביים. (י. ספיר: הרופאים ועורכי הדין הערביים הם חברים בהסתדרות הרופאים וההסתדרות עורכי הדין.) האינטגרציה היא בעיה חברתית שוועדת הפנים של הכנסת חייבת לתת דעתה עליה. גם הקשר עם הפרדסנים הערביים היה פעם הרבה יותר הדוק מאשר עכשיו.

על בעיית הממשל האבאי אינני רוצה לדבר, כי עניין זה כבר פסק להיות נושא לוויכוח בין מפל"ג למ"מ. אני יודע כי ישנה חברי מפל"ג הרואים עניין זה כאמון. ההסתגנות לא מוסלה גם בשטחים הנחונים לשלטון ממלל צבאי.

חבר הכנסת בן צבי דיבר על ליכוד. עובדה היא שישנם גושפח טריטוריאליים ערביים במדינה, בוונתי למשולש ולגליל המערבי שעדיין נשאר ברובו ערבי. מחברר מנסיונן של יוגוסלביה וברית המועצות שאפשר לגבש את המדינה, ויחד עם זאת להקנות לגושיה טריטוריאליים זכויות אוטונומיות מסוימות. האם נסיונן אינו מראה כי אוטונומיה זו הגבירה את הזיכה למדינה כולה? האם אפשר להזיכה כי שלילת אוטונומיה מגבירה זיכה זו במידה גדולה יותר? הקמת הפדרציה ביוגוסלביה הגבירה את הזיכה ליוגוסלביה כולה. ברור שמדינת ישראל היא מדינה יהודית, ציונית, שביסודה מונח חוק השבות, אך אין דבר זה מהווה מניעה איזו שהיא.

הוויכוח הוא כיצד לקיים אינטגרציה באופן כנה, ולהשריש את הערבים הנמצאים בארץ, על מנת שזיכתם למדינה תוגבר. הנה, למשל, כחוב יי בעתון על נגישות בנדואים, אם כי באופן פורמאלי ילקחם זכויות שוות. אינטגרציה כזאת חסרה בכל השטחים הנחונים לממשל אבאי, בשבטים הבדואים בנגב ובשאר אזורים האוכלוסיה הערבית. אם כי אני יודע שנעשו גם דברים גדולים וישנו אור רב, הרי מפריעים לי עוד יותר הצללים הקודרים, כי אלה הם צלליה של מדינת ישראל, של המדינה שלי. הייתי אומר כי העניין הערבי הוא יותר בעיה יהודית מאשר ערבית. אינני יכול לחיות בשלווה ובמצפון שקט כל זמן שאל זה קיים, כי זוהי המדינה שלנו.

מ. ארמ:

בשטח הסטטוס האזרחי כל אחד חושב כי משהו לא בסדר, והוא הדבר ביחס לבעלות על הרכוש. ביחס לאופן חלוקת המסים, קובע משרד האוצר כי אין השתתפות מתשלום מסים. דובר כאן על שאלות שונות, אולם לא הוזכר אף פעם שביחס אליו לא תהיה לנו הרגשה כי משהו איננו כסורה. הטעם בשטח הפקידות הוא בלתי אפשרי. כמעט ואינה קיימת כל הכסרה מקצועית; ביחוד יש הכרח לטעון פתרון לבעיית ההכסרה המקצועית בקרב הנוער.

לבסוף ברצוני להזכיר את בעיית האטה הערבית, שהיא בעיה מאד חסורה. מה נעשה כדי שהאטה הערבית תרגיש שחל בחייה שינוי מהפכני יודי? אני חושב כי הממשלה יכולה לעשות גדולות בשטח זה.

אני רוצה שייעשה הכל על סנת שזיכת הישוב הערבי לסדינה תהיה זיכה מעשית, מכוונת ומוגברת.

ד. הכהן:

אני חושב שהיה ערך חינוכי רב בדיונים אלה, אילו נחנה אפשרות לכמה תריסרים של חברי כנסת להשתתף בהם. כל אחד מן הסעיפים שהוזכרו על ידי חבר הכנסת ספיר, יכול כשלעצמו לשמש נושא לדיונים נרחבים. אני אשתפק בכמה הערות כלליות.

יתכן כי רק לשם צורך מפלגתי אפשר להקים תאוריה מלאכותית ולרצות להוכיח שיטנם הגדלים בין גישתן של מפלגות שונות בפדינה לבעיה הערבית - פרט אולי למפלגה הקומוניסטית, שיש לה יחס מיוחד לא רק לבעיה הערבית כי אם למדינת ישראל בכללה. המדינה בצורתה זו באה בספתיע גם לדידי מפלגת הפועלים המאוחדת, אולם היא רצויה לה בצורתה זו; למפלגה הקומוניסטית זה איננו רצוי; קצם קיומה של המדינה הוא ענין זר בסבילם.

אינני יכול להבין את חבר הכנסת ארם וחברים אחרים, שמביאים דוגמאות מארצות אחרות. אין כלל דברים דומים ומוכרחים לראות את המציאות שלנו כפי שהיא, ללא כל דמיון עם איזו מציאות שהיא בעולם. יכול היה להיות דמיון אילו מדינתנו הייתה קמה בהתאם לתכנית החלוקה, כלומר מדינה יהודית קטנה עם סיעוט ערבי גדול, אולם כל זה קם מתוך מלחמה שעדיין לא נתייטה. אין זה יכול להתבט במה אחת. האם רוטיה הייתה כך נוהגת אם הייתה פקלית לתחופיה סיעוט כזה כתוצאה מפלחמה שהוא פלחם מה? נסיון הסטרים הוכיח גם להם משהו. הארץ טלאה פשעים בקטור היהודי לא פחות מאשר בקטור הערבי, אולם בטבע הדברים קטוח פשע מיוחד בתושבים הערביים. היה זמן שפשע זה היה קטור בנו; כוונתי ל"פשע" של הברית ששפחות. אמנם אף אחד אינו מרני מן הממשל הצבאי, אולם עובדה היא שסום יהודי אינו מעורב בהכרחה מאצרות או הברחה כספים מאצרות ערב, בטעה שפשע חסור מאד זה הוא הסוני קרב הישוב הערבי. אפשר לומר כי הממשל הצבאי אינו פותר בעיה זו, אך מנסתו הייתה לטשטש נסיון לפתרונה. על כל פנים, מותר לי לצפות לריגול ערבי ולהסתננות המונית מצידם! הדבר כחייב הקמת מכסירים הסבדילים את הישוב הערבי מן היהודי במטגרת, שלמרות הצהרת העצמאות, איננה קיימת לגבי הישוב היהודי.

אני מסוכנע כי ערביי מדינת ישראל חושבים כי לטובתם הוא להזדהות עם המדינה הזאת מתוך האינטרסים האישיים שלהם, באשר אם יחזרו לכאן הסליטים הערביים, טעם יהיה גרוע. אני טאמין שנוכל לחזק בטיה זו ביחוד אם נסקיע בהם טאמצים חיבנכיים לחיי אזרחות. אולם, המחלות שציינתי הן קיימות ואין הן טעוב המחלות המתפתאות בטנה אחת. מטיבה זו אינני יכול לקבוע גישה עקרונית לכמה שנים.

אין זה נכון לטעון שאין כוונה למזג את הישוב הערבי עם הישוב היהודי, כי שמענו על כך דברים חשובים ביותר. שאלת היחסים הטוציאליים היא ענינו הפרטי של כל אחד ואחד, בהתאם לנטייתו בבחירת ידידיו. אין אני כשלעצמי יכול להעיד שיש כעת ערבים מבין באי ביתי, אך באותה מידה אין גם אולים חדשים ביניהם. אי-אפשר להתעלם מכך שהטפה הטונה והדת מהווים גורם סבדיל בין שני הישובים. אשר לטענה כי

ד. הכהן:

אין מקבילים ערבים לקואופרטיבים, אני הוצה לשאול: האם קיבוצי הסומר הצעיר מוכנים לקבל כל יהודי שירצה להיכנס לתוכם? האם התקפות פוליטיות אינן גורם? הייתי מבין טענה זו אילו אפשר היה לומר כי המטפלה אינה מטפלת בחומר עבודה בקרב הערבים, כשהיא מטפלת בבעיה זו בקרב הישוב הערבי, אולם עובדה היא שגם ליהודים לא קל להיכנס לכל עבודה בתעסיה. ישנן מנגרות לאיגוד מקצועי ואי-אפשר לבטלן רק טסום שמדובר על ערבים. כמה אנשי טענות עובדים בפניציה או וולקאן?

א. חביבי:

מדוע אין מכניסים את הפועלים הערביים ללשכות העבודה?

זוהי שאלה נפרדת.

ד. הכהן:

ביחס לפקידות, הרי ראשית כל ברור שצריך לדעת עברית לשם מילוי תפקידים פקידותיים. האינטליגנציה אף פעם לא היוותה שכבה עבה בקרב הערבים, כי ידוע מה היה בכלל אחוז יודעי קרוא וכתוב אזלם. המגיעים אל פי רב לדיעת הקוראן בלבד. גם הפקידות שלנו איננה יכולה להסתפק בלימוד שבישיבות וצריכים לעבוד גם בתי ספר. אין ספק כי מצב זה ישתנה הן כמה שנים, כאשר גם האוכלוסייה הערבית תשלח את בניה ללמוד בתי ספר, ויגדל הדור החדש.

ישנה בעיה מטובכת מדי של קרקעות תפוסים, הנובעת רק לאוכלוסייה הערבית, ואנו משתדלים לפתרה. אם כי אנו יודעים שערביי הארץ אינם מעוניינים בהמשכת מלחמת הערבים נגדנו, הרי בכל זאת מעיקה עלינו העובדה של הרצון הקיים במדינות הערביות השכנות להמשיך ולהילחם בנו. מי שבא לדבר על הבעיה הערבית ואינו מבין גורם זה, איננו מטייע לעניינם של הערבים ואך מביא נזק, כשם שמביא נזק כל האומר כי הכתוב בהצמדת העצמאות אינו מחייב אותנו. שני הדברים גם יחד צריכים להיות אבן היסוד לגישתנו לבעיה הערבית. כל מה שנאמר במגילת העצמאות הוא קודם-קדשים, אולם מותר להיאזר בסבלנות עד לחינוך שלנו ושלחם למילוי ההתחייבות הסנדית הזאת, שאין כלל לפקפק בחיוביותה מאותה טיבה אין גם טעם לגשת לבעיה זו מתוך עליצות וחשבון מפלגתי, ולתבוע את ביצוע הדבר מיד. כעת נוהגות ביחס זה כל המפלגות התובעות ביטול מידי של המטפל הצבאי, טוביציפליזציה שלמה של הכפר הערבי וכו'; זוהי גישה מאד פרטיזנית.

א. פרי:

הבעיות שבהן אנו עוסקים נראות עיני כקשורות עם קו הסדיניות הכללית. יתכן שתוך ברור עניינים סטטיים נוכל להתקדם במשהו, אך אינני מאמין שנוכל לפתור את השאלות הללו אם לא נתגבר על הקו הסדיני הקיים. לצערי אינני יכול להסכים לדברי דוד הכהן כאילו ישנה הסכמה בין כל המפלגות בגישתן לבעיה זו דק מק"י היא יוצאת מן הכלל. (י. בן צבי: ישנו הסכם בלתי כתוב). אין כל הסכם, לא כתוב ולא בלתי כתוב. אם לדבר על העתיד הרחוק, הרי יש לי אמונה סטטיסטית. אינני חושב שמדינת ישראל זה סוף פסוק. אני חושב כי מדינת ישראל היא חלק של ארץ ישראל ואני חולם על החזרת שלמות הארץ הפרספקטיבה שלי היא שארץ-ישראל תהיה מולדת מפותפת של שני עמים זווזי זכויות - של יהודים ועולים לארץ ושל הערבים היושבים בה - שיחיו יחד הן שוויון גמור. אנו מדברים על העתיד הרחוק כי פרספקטיבות אלו משפיעות על הקו אותו אנו מציעים לסדיניותנו.

במידה שאני יודע ומכיר את ענייני הישוב הערבי בארץ, אני יכול לומר שאין קו פעולה ברור לגבי הישוב הערבי הקיים. אני יודע כי גם באמרת השלטון מתרוצצות עדיין בעניין זה מגמות סונות, ישנה הסקפה לשיה הישוב הערבי במדינת ישראל הוא ישוב בן חלופ, וטבעם כל ערבי הוא אויבה בכוח של מדינת ישראל דעה כזאת קיימת בקרב חוגים

א. פרי:

הקרובים שאר לצפרת השלטון. סתוך כך נובעת גם מדיניות סטויימת שמגמתה לעשות הכל על סנת להיפטר מן הישוב הערבי הקיים ולעס כך צריך לרקת לחייו ולהעמיד אמתו בתנאים כאלה שלא יוכל להחזיק בהם פעמד ויצטרך לעזוב את הארץ.

אני יכול לומר כי הקו הזה היה הסליט עד עכשיו. אינני יודע אם אפשר לומר כי מתחיל להסתכן קו חדט של הטלמה עם המציאות ומגיעים למסקנה שאי-אפשר להמשיך בדרך זו. אני יודע כי כל החוקים והתקנות וכל הגבלת הזכויות האזרחיות של הערבים לא נבעו מתוך הכרח המציאות אלא מתוך אותה מגמה סטויימת שציינת. פתרונה של כל שאלה שצויינה על ידי יושבי-ראש הוועדה קטורה בקו זה. בניגוד לקו הסליט, ישנם זיגזאגים שונים ולפעמים מתחלבה באיזה מקרים הוטאביים. אם אנו רוצים להתקדם בדיון על שאלות אלה, צריך לראות בישוב הערבי ישוב קיים, פעורה בארץ ומוסרם, ולאפשר לו חיים כאן. במה הדבר מתבטא?

קודם כל ישנה בעיה של איחוד מספחות. ברור שהישוב הערבי בארץ אינו יכול להרגיש עצמו תושב קבע, אם אין סאפטריים כניית אותם אלפיים או שלושת אלפים איש המבוקשים במסגרת איחוד מספחות; זוהי מביעה חיונית שיש לספקה. אם ישארו מעבר לגבול אנטיים הקטורים קרבת דם בתושבי הארץ, צריך לאפשר להם להתאחד אמש כאן.

אני רוצה לדבר גם על החזרת חלק מן הפליטים הערביים. אין אני מדבר על החזרת כולם, כי נוצרו עובדות שאיננו יכולים להתגבר עליהן בשלטותן. היחס לישוב הערבי נראה לי כנקודת מוצא לברור כל השאלות. אני שסכים לפה שאמר יושבי-ראש הוועדה ביחס לאינטגרציה, לסילוב הישוב הערבי בתוך הציבור בכללו. . . .

בנייתיים בניגוד לרצון האינטגרציה עומדת המציאות. בטוח הממשל הצבאי מתגוררים 130 אלף תושבים ערביים סכלל 172 אלף תושבים ערביים במדינה. כל הערבים כמעט חיים במסטר הסרכז אותם בתחום של גיטו. דבר זה סקלקל בהכרח את כל אסטרות **האינטגרציה**. נספיקא את הישוב הערבי בתנאים הסוציאליים, הפוליטיים והכלכליים הקיימים. הפרקטיקה של הבחירות וחוק האזרחות הוכיחו זאת. אם רוצים לחתור לקראת אינטגרציה, צריכה הוועדה שלנו להמליץ על סינוי החוקים בסידה שהם נוגעים לערבים, ולסינוי הפרקטיקה של ביצועם באותה סידה, על סנת שלא יהיה עוד מקום להפליית ערבים. אני בעד אינטגרציה, אולם אני יודע כי לפי טעה כייסת מצד אחד עובדה של הפליה לגבי התושבים הערביים וטאידון ברורי. סקייסת בעיה ערבית סיוחדת. אינני בא להכחיש שבמחוזים סטויימית חלה הטנה לגבי המסטר הטנדטודי במדינת ישראל, אך יחד עם זה יש מציאות של סיעבוד לאומי, הפליה לאומית וחיי גיטו של הציבור הערבי. בעיה ערבית סיוחדת נוצרה בסידה רבה בגלל הסלחמה ואינני יכול לומר שאפשר לנחם את הערבים בזאת שהבורגנות הערבית נטברה. כל הערבים חיים במציאות קשה ביותר של התעללות יוסיומית של השלטון בזכויותיהם, של סיעבוד לאומי חסור. ישנו גם הבדל ברמת החיים בין היהודים לבין הערבים. הבדל זה היה קיים בימי הממשלה הטנדטודית וקיים גם עכשיו. אם אנו אוכרים אינטגרציה, פירוש הדבר שיש להסיר את כל התחומים ולבטל את כל המייגים.

שאלות הישוב הערבי הן שאלות טפציפיות הסחייבות טיפול סיוחד. בתקלנו בזאת שלפעמים הסמב ליהודים הוא דע לערבים, או על פל פנים לא כל כך טוב עבורם. אם הטיפול הרפואי הועבר לידי שלטון ערבי לפני שיסנו שלטון סוניציפלי - אם כך תיעשה האינטגרציה, זה יתקם בהם ויהיה לרעתם. שמענו כי הטיפול בעניני הערבים הועבר לסטרדים שונים, כל אחד לגבי השטח שלו. אין אני רוצה לומר כי טוב שהדבר ירוכז דוקא במסטר ראש הממשלה, אולם אני חושב שרצוי היה שתהיה לערבים כתובת אחת אליה יוכלו לפנות. לפנים היה מסרד המיעוטים מתאם את פעולות כל שאר מסרדי הממשלה לגבי תושבים אלה. אני חושב כי מסרד מיעוטים זה עשה פעולה חשובה וחבל שהוא בוטל. אני טציע שנחדס מסהו בשטח זה, כי לסען האינטגרציה בחוץ שיהיה גורם סיתאם את הפעולה בשטח הערבי, כדי להעלות את רמתו, כדי לבטל את ההגדלים וכדי לסנוע הפליה.

א. פרי:
אני חושב כי גם בכנסת יש צורך בוועדה שתטמטט באופן מתמיד כתובת לקובלנות וברור שאלות של הישוב הערבי. אני חושב כי יש צורך בבחירת ועדת סנה על ידי ועדת הפנים שתעטוק בעניינים אלה. עלינו להגיע לאינטגרציה על ידי כך שנטפל בבעיות שהן מפציפות לישוב הערבי ואינן קיימות לגבי הישוב היהודי.

ג. סועדי:
אני מדבר על הפועצות המקומיות בישוב הערבי. לדעתי יש להרחיב את הרשת המוניציפלית בישוב הערבי, על אף העובדה כי קיימת בספר סוכנות התנגדות להקמת פועצות כאלה. במידת הצורך יש אפילו לסנות פועצות אלו בראשית כהונתן, על מנת לקיים באותם המקומות בחירות לאחר כמה חדשים. מאחר שידוע לטובות כי הקמת הפועצות היא לטובת הסדינה, יש להתחיל בהקמתן גם באותם המקומות שאין להכחיר כי הם מגלים התנגדות לכך.

אשר לממשל הצבאי, אני רוצה לומר כי אין לראות את ההסדרן דוקא בקיומו או באי-קיומו. בניגוד לחבר הכנסת חביבי אינני תולה את אשמת הקשיים הקיימים בישוב הערבי דוקא בקיומו של הממשל הצבאי. נצרת, שהיא מרכז הממשל הצבאי אין מצבה גרוע ממצב יפו או עכו, ופפגמו של חבר הכנסת חביבי יכולה לקבל עם מספר קולות גדול. הממשל הצבאי קטור בענין של סדיניות גבוהה ואין אנו מוסיפים לקבוע אם הוא דרוש או לאו.

אני חושב שאם יוטב מצב המיעוטים בסדינת ישראל, יתדלדלו הם להספיע על טובי הסליטים בסדינות הערביות הסכנות, על מנת שיחזרו לקראת שלום בין ישראל וסכנותיה. הישוב בישראל יוכל לטמטט גשר בין סדינה זו לבין סכנותיה, באם סדינת ישראל תספח יחס טוב יותר לישוב הערבי. ישנם עולות מעיראק שאינם טרופים מפצבם בישראל וטוענים כי בעיראק היה להם יותר טוב מאשר כאן; זה מעיד כי אין זו סאלה דוקא ערבית. הסקנה הנובעת מכך היא שיש להיטיב את מצב המיעוטים הערבי בסדינה באופן כללי ולא רק לסקטורים מסויימים מקרב מיעוט זה. סק"י, למשל, טעונינת בהסוניה העמלית; מפ"ם טעונינת בחקלאים ובפועלים ואחרים טעונינים באריסטוקרטיה הערבית. הדאגה לפיעוט הערבי צריכה להיות כללית ולא על בסיס מפלגתי או מעמדי, כל בדרך זו לא נעזר לפתרון הסאלה. יתכן שכסם שהיטב הערבי בארץ-ישראל והסדינות הערביות הסכנות לא יכלו להאמין כי תקום פעם סדינה יהודית בחלק זה של העולם, כן גם אתם אינכם מאמינים שהישוב הערבי בישראל יוכל להספיע על סדיניות החוץ של סדינות ערב, באם יוטב מצבו.

א. כהן:
חוגים רחבים בפפלגה הקטנה שלי, חיים בהרגשה כי אין יחסנו כלפי הערבים כפי שצריך היה להיות. לציבור הרחב ישנה החרגת שסכנו כי גרים היינו בארץ מצדיים.

לאחר התאור שנתן חבר הכנסת פרי על מצב המיעוטים הערבי בארץ קשה עוד להכניע ביקורת, היות ואני שולל את התאור הזה. בכירה ידועה ישנם אפילו אבסורדים אצלנו מבחינת החטבת המיעוטים. אינני מכיר סדינה עם מיעוט גדול יותר, לתוציא את העתון הדטטי שלה בטבת המיעוט, וכן לגבי תעודות הזהות. ברצוני לק לומר לנציגי הממשלה היוסבים כאן, כי הנקודה המכרעת כנראה בטח-זה הוא הממשל הצבאי.

אין אני יודע אם אפשר לטכנע את דעת הקהל בעולם בצורך הקיים בממשל צבאי. אני רק יודע שבכל ועידה בינלאומית בה אנו משתתפים, אנו נתקלים סדי שנה ביחס גרוע יותר בגלל יחסנו למיעוטים הערבי. הממשלה היתה נוהגת נכון אילו היתה סנה דבר שאין היא יודעת כיצד להסבירו בצורה נאותה. אנו לא נצליה לטכנע לא רק את העולם הגדול, כי אם גם את בעלי ההכרה בארץ, בהכרח של הממשל הצבאי באורחו זה.

א. כחונן

המסמלה עצמה צריכה לחשוב ולחפש אולי ישנה דרך אחרת לספל בעניין זה ללא מסל צבאי.

ביחס לאספקט הכלכלי של חיי הערבים, אני חושב כי מצבם די טוב. אסור לאספקטים הטוציאליים שאינם תלויים במסמלה כי אם ביחס הציבורי. ישנה סציאות טוציאליה שאין לשנותה בהבל פה. בעיית החברות בקואופרטיבים וההשתתפות במגבון הפקידות קיימת גם לגבי התושבים יוצאי תימן. זוהי בעיה כללית שיש לספל בה באופן קונסטרוקטיבי.

השיבה נועלה בשעה 11.00